

VISIE

Na de achter ons liggende jaren van recessie neemt de roep om kwaliteit, zowel van de bouwwerken zelf als van de directe omgeving, weer sterk toe. 'Kwaliteit' speelt ook een belangrijke rol in de discussie over de nota 'Volkshuisvesting in de jaren negentig' en de 'Vierde nota ruimtelijke ordening'. Naast de bouwtechnische aspecten, de hoeveelheid ruimte en het uitrustingsniveau is de *architectuur* een bepalend onderdeel van het begrip kwaliteit.

In de sociale woningbouw blijven de mogelijkheden beperkt, maar ook in deze sector zijn er goede voorbeelden. De speelruimte die door de opdrachtgever aan de ontwerper geboden kan worden, zal hier in de komende jaren relatief beperkt zijn. Meer kansen liggen er in de vrije sector-bouw, maar de meeste ruimte lijkt de utiliteitsbouw te bieden. Ondanks de krappe budgetten voor overheidsgebouwen wordt ook daar steeds meer aandacht aan architectuur gegeven.

Gebruikers – eigenaren of huurders – stellen meer en meer prijs op eigen identiteit en op een stuk uitstraling. De trend naar kleinere bedrijfs-eenheden, bedrijfsverzelfstandiging en privati-

Identiteit

DRS. P.P. KOHNSTAMM

directeur Strategie en
externe betrekkingen
Wilma Vastgoed bv

sering speelt hierbij een grote rol. De wijze waarop een organisatie gehuisvest is, zegt veel over die organisatie zelf en vaak wordt bewust gekozen voor een duidelijke beeldbepaling. Architectuur en inrichting, zowel binnen als buiten, zijn hierin dominant. Architectuur leeft ge-

lukkig weer. Het is geen luxe meer en we moeten blij zijn dat goede ontwerpen weer kunnen. De inbreng van de ontwerpers zelf is groot en daartoe reken ik zowel die van Nederlandse als buitenlandse architecten. Vanwege de invloed op de mens en zijn omgeving en de lange levensduur van gebouwen zullen die opdrachtgevers zorgvuldig met het ontwerp en de ontwerpers moeten omgaan.

De confrontatie tussen markt en architectuur vraagt veel energie, maar er is een groeiend bewustzijn dat de resultaten hiervan zeer de moeite waard zijn. Vraagstukken met betrekking tot de leefomgeving zullen de komende jaren in toenemende mate medebepalend zijn voor beslissingen, die door publieke en private partijen genomen moeten worden. De inrichting van ons land zal voor vele decennia bepaald worden door de keuzen, die in de jaren negentig worden gemaakt. In de verschillende beleidsnota's van de huidige regering wordt hier terecht aandacht voor gevraagd.

Wij mogen hopen dat de kwaliteit van de gebouwde omgeving en van de gebouwen zelf een belangrijke plaats houdt en dat de architectuur daarin haar eigen beeldbepalende rol zal kunnen spelen. Opdrachtgevers en ontwerpers kunnen deze verantwoordelijkheid niet uit de weg gaan.

– en misschien vooral – in de uitbreidingswijken. Wat in die wijken is neergezet, is evenmin om over naar huis te schrijven. Ook de projectontwikkelaars en bouwmaatschappijen die daar actief zijn, zouden bij het streven naar meer kwaliteit betrokken moeten worden.

En ook daarmee is de kous nog niet af. De belangstelling voor architectuur komt niet alleen in de woningbouw naar voren. Als onderdeel van hun 'corporate image' hechten steeds meer ondernemingen belang aan de vorm van de bedrijfshuisvesting. Het resultaat daarvan was eveneens te zien op een tentoonstelling bij de Stichting Wonen vorig jaar. Wie het bewijs van deze toegenomen interesse in concreto wil aanschouwen, kan behalve naar de door de Stichting Wonen geselecteerde projecten, naar de bedrijventerreinen gaan die de laatste jaren worden ontwikkeld. Amstel III in Amsterdam Zuid-Oost of Beukenhorst in Hoofddorp geven bijvoorbeeld een aardig beeld van de moderne opvattingen over kantoorarchitectuur. Het is overigens niet te hopen dat dergelijke terreinen gedomineerd gaan worden door een overdomis gekunstelde vormen in spiegelglas. Ook de stedenbouwkundige samenhang op sommige van deze terreinen verdient meer aandacht.

In het rijtje personen en instellingen die de architectuur een warm hart toedragen, horen tenslotte ook nog sommige lokale overheden, culturele instellingen en niet te vergeten de Nederlandse Spoorwegen thuis. De architecten van ons nationale spoor-

wegbedrijf dwingen respect af met hun nieuwe stations langs de westelijke ringspoorbaan in Amsterdam en in Lelystad en Almere.

Amsterdam

Opvallend is overigens dat de stad Amsterdam in dit geheel een weinig inspirerende rol speelt. De enige echt spectaculaire projecten, zoals het hoofdkantoor van de NMB, zijn volledig particulier initiatief en bevinden zich bovendien over het algemeen buiten de binnenstad. Het WTC in Zuid kan zich in architectonisch opzicht nauwelijks meten met dat in Rotterdam en aan een vergelijking tussen het gecombineerde Stadhuis/Muziektheater in Amsterdam en de vorig jaar geopende culturele instellingen in Den Haag en Rotterdam zullen we ons maar helemaal niet wagen.

Begin 1988 kwam de stad in dit kader zelfs in negatieve zin in het nieuws, toen de directeur van de Dienst Ruimtelijke Ordening, ir. A. Oskam, onder ander in het Parool zijn gal spuwde over de architectuur van een groot aantal gebouwen in de binnenstad. De voortrekkersrol die Amsterdam zo vaak heeft gespeeld op het gebied van volkshuisvesting, stedenbouw en architectuur lijkt verloren te zijn gegaan. Rotterdam, dat dit op dit gebied natuurlijk ook z'n tradities heeft, en Den Haag trekken tegenwoordig veel meer aandacht. Het zou de hoofdstad sieren als ze hierbij niet achterbleef. Nog wat meer competitie tussen de grote steden zal alleen maar een positieve uitwerking

hebben op het niveau van de Nederlandse architectuur.

Bij al het gejubel past overigens nog een realivering, eveneens verwoordt door Har van Dijk in het bovengenoemde Jaarboek. Hij constateert een teveel aan uiterlijk vertoon, een 'stortvloed van beelden', waartoe het ontbreekt aan een theoretische basis en ideologische concepten. Ook daarbij kan weer gedacht worden aan de jaren twintig, de tijd van de avant-garde en de ontwikkeling van het Nieuwe of Moderne Bouwen. Toen lag aan architectuur en stedenbouw veel gevallen wel degelijk een maatschappelijke stellingname ten grondslag. Wellic is de nadruk op de uiterlijke vorm van de jaren tachtig een overreactie op alle ideologie van de jaren daarvoor, en beleven we in de komende decennium een synthese van uiterlijke vorm en sociale bevoegdheid.

* Redactie Agora

1. Hans van Dijk (redf.) *Architectuur in Nederland Jaarboek 1987/1988*, Van Loghum Slaterus.
2. 5 x 5 is een landelijke werkgroep die bestaat uit wethouders, architecten, kunstenaars, vertegenwoordigers van bewonersgroepen en opdrachtgevers. De werkgroep organiseert dit jaar een groot aantal activiteiten uitmondend in de 'week van volkshuisvesting' in september. Inlichtingen zijn verkrijgbaar bij het secretariaat van de Stichting Werkgroep 5 x 5, Mauritskade 21, 2514 HD, Den Haag. Tel. 070-616822.
3. In Agora nr 2, 1988 was het thema, Den Haag. Dit nummer is nog verkrijgbaar.